

чої обдарованості доцільне врахування потенційних можливостей дитини. При виявленні обдарованих дошкільників необхідно диференціювати актуальний рівень розвитку обдарованості; особливості конкретних проявів обдарованості, які пов'язані зі спробами її реалізації в різних видах діяльності; потенційні можливості дитини до розвитку (зону найближчого розвитку).

Отже, високі здібності – це та основа, на якій може базуватись дитяча обдарованість, але лише за умов уважного й обережного ставлення дорослих до проблем розвитку здібностей дитини, до питання формування її особистості. Обдарованість – складне психічне явище, процес вивчення якого й досі триває. Виявлення обдарованих дітей – це тривалий процес, який потребує комплексного підходу, в тому числі поліпшення діагностичного інструментарію й розробки авторських діагностичних програм. Досліджувати й розвивати потрібно не лише специфічний хист. Необхідно враховувати всю особистість, її емоційні, інтелектуальні, художні й соціальні здібності.

Використані літературні джерела

1. Бескоровайна Н. В. Психологічний супровід обдарованої дитини / Н. В. Бескоровайна // Психолог дошкілля. – 2013. – № 2 (43). – С. 16–18.
2. Блейхер В. М. Психологічна діагностика пізнавальної активності і особистості / В. М. Блейхер, Л. Ф. Бурлачук. – К.: Вища школа, 2008. – 142 с.
3. Лейтес Н. С. О признаках детской одаренности / Н. С. Лейтес // Вопросы психологии. – 2003. – № 4. – С. 13–18.
4. Обдаровані діти: Діагностика та супровід / Упоряд. Т. Червона. – К.: Шк. світ, 2008. – 128 с.

УДК 159.928.22:376.5

*Мирослава Якимчук,
Микола Козяр,
м. Рівне*

РОЛЬ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЛІНГВІСТИЧНО ОБДАРОВАНИМИ СТАРШОКЛАСНИКАМИ ГІМНАЗІЇ

В статтє рассмотрены актуальные вопросы роли современных педагогических технологий в процессе изучения украинского языка лингвистически одаренными учащимися гимназии. Проанализированы термин «педагогические технологии», приведен пример применения метода «малых групп», блиц-игры с одаренными учащимися на уроках украинского языка, а также метода «мозгового штурма».

Ключевые слова: педагогические технологии, лингвистически одаренные ученики, система «малых групп», учебный процесс, метод «мозговой штурм», интерактивные игры.

The article deals with current issues of the role of modern technology in teaching Ukrainian language school linguistically gifted students. Analysis of the term “educational technology” is an example of the method of “small groups” blitz game of linguistically gifted students in the classroom Ukrainian language, also the method of «brainstorming».

Keywords: educational technology, linguistically gifted students, the system of “small groups” learning process, the method of «brainstorming» interactive games.

У сучасних умовах перебудови, реформування світового освітянського простору тема освітніх технологій і впровадження інновацій в освіту посідає центральне місце в педагогічному дискурсі останніх років. Головним недоліком традиційної освіти вважають те, що «акцент, як правило, ставлять на запам'ятовування знань і їх перевірку, але спеціаліст, який був підготовлений у такий спосіб, може розгубитися у будь-якій новій ситуації» [3, 17].

На думку академіка В. Андрущенко, є потреба «радикальної модернізації» [2, 5] змісту освіти. Науковець Н. Абашкіна зазначає, що «соціальний запит у країнах ЄС спрямований на професійну підготовку працівників, які в змозі приймати самостійно, індивідуально й професійно вивірені рішення... У суспільстві сервісу та знань вирішального значення набуває інтелектуальна праця, і у цьому зв'язку найголовнішим капіталом стає ґрунтовна освіта, творча ініціатива і компетентність» [1, 118]. Вищезазначена установка вимагає реформування змісту вищої, загальноосвітньої, гімназійної, професійної освіти та застосування нових педагогічних підходів до навчання.

В. Радкевич, Т. Циновкін, Р. Суровцева визначають основні методологічні вимоги, яким повинні відповідати педагогічні технології. Проблему педагогічних технологій досліджують Б. Лихачов, В. Беспалько, Г. Селевко, І. Волков, М. Кларін, П. Мітчел, Р. Томас, С. Сисоева та ін. Намагання постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення існуючих педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості. Подальший їх розвиток пов'язаний з орієнтацією на реалізацію сучасних концепцій освіти й виховання.

Мета статті полягає в розкритті ролі сучасних педагогічних технологій у процесі вивчення української мови лінгвістично обдарованими старшокласниками гімназії.

Важливою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері навчання є їх технологізація – дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

Поняття «технологія» (від грец. *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – слово, вчення) у значенні науки про майстерність виникло у зв'язку з технічним прогресом. До основних ознак технології належать стандартизація, уніфікація процесу, можливість його ефективного та економічного відтворення відповідно до заданих умов. Технологіч-

ний процес передбачає чітку послідовність операцій із використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) за певних умов.

Термін «педагогічна технологія» порівняно новий, а стосовно навчального процесу його застосував у 1886 р. англієць Дж. Саллі [4, 58]. Проте досі триває дискусія щодо визначення цього поняття. Охарактеризуємо декілька з них. У науково-методичній літературі педагогічну технологію розглядають як мистецтво, що виступає як системний метод створення, використання й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів у їх взаємодії, що визначає своїм завданням оптимізацію форм освіти [9].

За Енциклопедією освіти «педагогічні технології – технології, що забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів» [5, 661].

Енциклопедичний педагогічний словник визначає педагогічну технологію як «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дають можливість успішно реалізовувати поставлені освітні цілі» [12, 191].

Автори монографії «Педагогічні технології у неперервній професійній освіті» С. Сисоєва, А. Алексюк, П. Воловик визначають педагогічну технологію як «систему найбільш раціональних способів досягнення поставленої педагогічної мети, наукову організацію навчально-виховного процесу, що визначає найбільш раціональні й ефективні способи досягнення кінцевих освітньо-культурних цілей» [8, 27].

Автори посібника «Педагогічні технології» О. Падалка, А. Нісімчук, І. Смолюк зазначають, що педагогічна технологія – «це наука про розвиток і освіту, навчання і виховання особистості школяра на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики» [7, 9].

На нашу думку, застосування методу «мозкового штурму» сприяє ефективному засвоєнню знань лінгвістично обдарованими старшокласниками, наприклад, під час нетрадиційного уроку з української мови (урок-дослідницька подорож; тип уроку – узагальнення та систематизація знань). Наведемо приклад інтерактивної вправи «Мозковий штурм», яку можна використати на уроці. Користуючись наочною узагальненою схемою «Прикметник», розкажіть те, що вам відомо про цю частину мови, доповнюючи власну відповідь прикладами.

1. Розділ мовознавства, що вивчає відомості про частини мови _____.
2. Прикметник – це _____ частина мови.
3. Прикметник вказує на _____.
4. Морфологічні ознаки прикметника _____
5. Синтаксична роль прикметника _____
6. За розрядами прикметник поділяється на _____
7. Який розряд прикметника утворює ступені порівняння? _____
8. Які форми мають прикметники? _____

Розділ І. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

9. Назвіть ступені порівняння прикметника. _____

10. Назвіть форми ступенів порівняння прикметника. _____

11. На які групи поділяються прикметники? _____

12. За чим визначаються групи прикметника? _____

(за Т. П. Стельмащук)

Автори посібника «Педагогічна технологія» І. Прокопенко та В. Євдокимов визначають педагогічну технологію як системне використання принципів на основі новітніх досягнень науки і техніки, що підвищує ефективність навчального процесу [10].

Для В. Беспалька, педагогічна технологія – проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці, як змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу [4, 64–65].

Професори О. Пометун і Л. Пироженко визначають педагогічну технологію як «науково обґрунтовану педагогічну (дидактичну) систему, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, спрямованих на розв'язання проміжних цілей і заздалегідь визначений остаточний результат» [6].

Чимало дослідників (В. Радкевич, Т. Цинковкін, Р. Суровцева) вважають, що педагогічна технологія повинна відповідати таким методологічним вимогам:

- ефективність – сучасні педагогічні технології існують у конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти;

- відтворюваність – можливість використання педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах;

- візуалізація (характерна для окремих інноваційних технологій) – передбачає використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників для ефективнішого засвоєння матеріалу (наприклад, ефективніше можна пояснити мовний матеріал, застосовуючи прийом візуальних опор: відеоуроки, відеотаблиці, схеми, малюнки тощо);

- концептуальність – кожній педагогічній технології повинно бути притаманне опертя на певну наукову концепцію, що містить психологічне, філософське, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети в навчанні;

- системність – педагогічній технології мають бути притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність, невідривність від процесу;

- можливість управління – передбачає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів і використання їх у роботі;

- цілісність – зміна позиції учнів, альтернативні способи опрацювання навчального матеріалу, взаємодія педагогічного знання з особистістю студентів [11].

Потрібно зауважити, що В. Беспалько виділяє види технологій (дидактичних систем):

- 1) класичне лекційне навчання (управління – розімкнене, розсіяне, ручне);
- 2) навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів (розімкнене, розсіяне, автоматизоване);
- 3) система «консультант» (розімкнене, спрямоване, ручне);
- 4) навчання за допомогою навчальної книги (розімкнене, спрямоване, автоматизоване) – самостійна робота;
- 5) система «малих груп» (циклічне, розсіяне, ручне) – групові, диференційовані способи навчання;
- 6) комп'ютерне навчання (циклічне, розсіяне, автоматизоване);
- 7) система «репетитор» (циклічне, спрямоване, ручне) – індивідуальне навчання;
- 8) «програмне навчання» (циклічне, спрямоване, автоматизоване), для якого є заздалегідь складена програма [4].

Розглянемо один із видів технологій (за В. Беспальком), який можна використати під час вивчення української мови – систему малих груп – групові, диференційовані способи навчання. Наведемо фрагмент уроку української мови у старших класах, під час якого можна застосувати метод «Малі групи».

Учитель. *Окрім власне української лексики, використовуємо в мовленні й запозичення з інших мов. І хоча науковці запевняють, що у нашій мові не більше 10–15 % запозичень, проте в останні роки викликає занепокоєння занадто активне вживання іношомовних слів. Тому ми повинні берегти самобутність української мови, популяризувати її. А якщо і вживати іношомовні слова, то чітко знати, що вони означають.*

Пропонуємо роздуми українського поета та перекладача М. Рильського: «Один науковий працівник, бажаючи зробити приємність іншому, сказав: “Нашому колективу дуже хотілося б, щоб цю роботу очолила така одіозна постать, як ви”. Його спокусило, очевидно, “пишне” звучання іноземного слова “одіозний”, яке в його уяві асоціювалося, мабуть, із “грандіозний”, чи що. Коли тому науковцеві пояснено було, що термін латинського походження одіозний означає “ненависний, небажаний, неприйнятний”, то він, звісно, зніяковів. Але потяг до прикрашання своєї мови непотрібними і раз у раз неправильно чи неточно вживаними іноземними слівцями властивий багатьом нашим фахівцям, і він, цей потяг, здається мені лихом, проти якого треба боротись і боротись».

Учитель. *Пропоную таке завдання: поясніть значення іношомовних слів, які часто вживають у сучасному спілкуванні, підберіть до них українські відповідники (кожен учень пояснює одне слово):*

Асиміляція. Імпічмент. Каденція. Піар. Імплементация. Бренд. Дистриб'ютор. Іміджмейкер та інші.

Учитель. *І українські, і зарубіжні мовознавці висловлюють занепокоєння у зв'язку з надмірно активним запозиченням англіцизмів до сучасних європейських мов. На жаль, іде шквал запозичень і в українську мову. А що може бути з нашою мовою, якщо вона*

Розділ І. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

перенасичена іншомовними словами, ми зараз продемонструємо. Прочитайте речення. Скажіть те ж саме, використовуючи питомі українські слова.

На рецепції офісу депресивна тінейджерка перманентно полишає меседжі, адресовані ексклюзивно босу.

Учитель. То який ваш висновок? Порадьтеся в групах (по 4 учні) і висловіть своє ставлення до запозичених слів.

Зазначимо, що серед сучасних педагогічних технологій дослідники виокремлюють такі: технологія модульного навчання, технологія розвиваючого навчання, особистісно орієнтована технологія, інформаційні технології, технологія дистанційного навчання, ігрова технологія, диференційована технологія навчання та ін. Розглянемо ігрові технології, як один із видів педагогічних технологій, у процесі навчання української мови.

О. Гопцій, Н. Железнякова, О. Степанова, І. Зелена зазначають, що сучасні інноваційні тенденції у освіті відкривають перед учителем широкий вибір філософії навчання та шляхів вирішення практичних завдань. Відбувається перехід від навчання фактам до опанування сенсу подій, розвитку світогляду, набуття навичок застосування в житті накопичених знань, що уможлиблюється в умовах використання ігор як засобів інтерактивних технологій. Необхідно наголосити на тому, що ігрова технологія за структурними складовими має навчальне завдання, ігровий задум, керівника та чітко окреслені правила.

Варто зауважити, що серед найуживаніших засобів інтерактивних технологій, що використовують у гімназії, є ігрові технології навчання. У навчальному процесі гімназії, поєднання гри і навчання залежить від розуміння учителем функцій і класифікації ігор. Закцентуємо нашу увагу на тому, що педагогічні ігри – значна група методів і прийомів організації педагогічного процесу. Основна відмінність педагогічної гри від гри взагалі полягає в тому, що перша має чітку навчальну мету і спрямована на педагогічний результат; має навчально-пізнавальну спрямованість.

Пропонуємо фрагмент мовознавчої бліц-гри.

Конкурс 1. Розминка «Творимо слова». Запишіть якомога більше слів, складених із букв слова «Україна» (1 бал за кожне слово).

Конкурс 2. Ребуси. Розшифруйте ребуси (1 бал за кожне слово).

40 А (сорока), 3 буна (трибуна), Пі 2 л (підвал).

Конкурс 3. Бліц-турнір. Дайте відповідь на запитання (1 бал за кожну правильну відповідь).

Конкурс 4. Відгадай, з якого твору? Назвіть з якого твору ці рядки, хто їх автор, продекламуйте уривок (1 бал – за названий твір, 1 – за вказаного автора, 1 – за декламування).

Тече вода з-під явора Яром на долину, Пишається над водою Червона калина.

Конкурс 5. Народна мудрість. Продовжіть прислів'я (1 бал за кожну правильну відповідь).

Конкурс 6. Мовознавчий. Виконайте завдання (1 бал за кожну правильну відповідь).

Конкурс 7. Літературний: «Великі творці великої країни»

Як бачимо, бліц-гра – це ігровий аналіз конкретної ситуації, що дає змогу підтримувати в обдарованого учня творчу та поведінкову активність. Ця гра дозволила акцентувати увагу на включенні кожного учня в моделювання процесу художньо-педагогічної діяльності для розвитку особистісних якостей. Характерними рисами бліц-гри є:

- привабливість і легкість форми;
- несподіваність і неординарність змісту;
- обов'язковість оцінки результатів (кількісної або якісної);
- обмежена функціональна спрямованість, реалізована відповідно до педагогічних цілей;
- можливість включення їх у структуру традиційних видів навчальних занять;
- динамічність виникнення та вирішення ситуації (проблеми, завдання);
- проєктована і керована емоційна напруженість у процесі гри;
- обмеженість часу, відведеного на вирішення проблеми;
- можливість об'єднання в єдиний комплекс (систему) ігор відповідно до педагогічних цілей;
- включення визначеного контексту професійної діяльності, імітації деяких її умов і форм.

Практика бліц-гри складається з техніки гри (технологічної структури), теорії та методології гри (загальних підходів до проєктування й аналізу дій), а також етики гри (наявність моральних ідей та змісту).

Отже, враховуючи провідні ідеї, положення, цінності та ціннісні орієнтири, а також проаналізувавши визначення педагогічної технології, вважаємо правильним таке формулювання: педагогічна технологія – це сукупність, система послідовних, взаємопов'язаних дій педагога, спрямована на впровадження в практику заздалегідь спроектованого педагогічного процесу. Під педагогічною технологією варто розуміти вивчення, розробку й системне використання принципів організації навчального процесу на основі новітніх досягнень педагогіки та інших наук. Підтримуємо погляди науковців (М. Степко, Я. Болюбаш, В. Шинкарук), що у зв'язку з європейською орієнтацією України загалом і входженням України до Європейського освітнього і наукового поля зокрема, наголос все більше робиться на:

- якості освіти, універсальності підготовки обдарованих учнів та його адаптованості до ринку праці;
- особистій орієнтованості навчального процесу, його інформатизації;
- визначальній важливості освіти у забезпеченні сталого людського розвитку.

Розуміємо, що інноваційна технологія навчання може виникнути для вдосконалення навчального процесу, тому кількість варіантів її практично невичерпна. Саме тому основною метою нашого подальшого дослідження буде проблема удосконалення системи організації навчального процесу мережі гімназій.

Використані літературні джерела

1. Абашкіна Н. Развитие профессионализма будущих фахівців Німеччини та Великої Британії в умовах європейської інтеграції / Н. Абашкіна // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – К., Глухів. – РВВ ГДПУ, 2005. – 234 с. – С. 118–120.
2. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 59.
3. Голубева М. О., Єгорова В. В. Історія виникнення і розвитку методу випадків і ситуацій / М. О. Голубева, В. В. Єгорова // Наукові записки НаУКМА: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2006. – Т. 59. – С. 16–21.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібн. / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; Гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. посібн. / Авт.-укл.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.С.К., 2002. – 136 с.
7. Падалка О. С., Педагогічні технології: Навч. посібн. для вузів / О. С. Падалка, А. М. Нісімчук, І. О. Смолюк, Т. О. Шпак. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1995. – 254 с.
8. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.; За ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
9. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Особистісно орієнтоване навчання як інновація // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Збірник наукових праць. – Харків: ХДПУ, 2000. – Вип. 13. – С. 5–11.
10. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія: Посібник / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Харків: Основа, 1995. – 374 с.
11. Радкевич В. Інноваційні процеси у сучасній професійній школі // Професійно-технічна освіта. – 2005. – № 1. – С. 9–11.
12. Энциклопедический словарь педагогический / Под ред. О. Д. Грекулова. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 527 с.